

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

งานหัตถกรรมไทยเป็นศาสตร์และศิลป์อีกแขนงหนึ่งซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยมาตั้งแต่อดีตกาล เป็นภูมิปัญญาของบรรพชนอันเกิดจากแนวคิดพื้นฐานบนความต้องการด้านประโยชน์ใช้สอย ก่อให้เกิดการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือ เครื่องมือที่จะช่วยผ่อนแรง ช่วยให้สะดวกสบาย ประหยัดทั้งแรงงานและเวลา วัสดุที่ใช้ก็หาได้ง่ายในท้องถิ่น เครื่องไม้เครื่องมือดังกล่าวนี้จึงเป็นงานหัตถกรรมอันเกิดจากความคิด ความสามารถ ทักษะ และฝีมือผสมผสานกับการออกแบบรูปลักษณะที่เอื้อต่อการใช้งาน มีการตกแต่งเพื่อความสวยงาม นำใช้จนกระทั่งกลายเป็นรูปแบบที่บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นนั้นๆ จึงนับว่าเป็นผลงานอันทรงคุณค่า และควรค่าแก่การสืบสานสู่คนรุ่นหลัง

งานหัตถกรรมพื้นบ้าน นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนรุ่นก่อนๆ แล้ว ยังเป็นสิ่งที่ชวนให้ศึกษา เรียนรู้ด้วยว่า งานหัตถกรรมประเภทต่างๆ นั้น เกิดจากความต้องการใช้งานใด เหตุผลในการเลือกใช้วัสดุ การกำหนดรูปแบบ ลักษณะ ขั้นตอนในการสร้างสรรค์ชิ้นงาน ฯลฯ อีกทั้งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มีงานหัตถกรรมพื้นบ้านใดบ้างที่ยังคงรูปแบบลักษณะเดิมไว้จนถึงทุกวันนี้ เพื่อได้มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และพัฒนาการไปในด้านใดอย่างไรบ้าง ซึ่งในปัจจุบันนี้ข้อมูลเกี่ยวกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านล้านนาดังกล่าวนี้ ได้กระจายอยู่ตามแหล่งต่างๆ และยังไม่มียุทธศาสตร์หน่วยงานใดได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเหล่านี้ไว้อย่างเป็นระบบที่สมบูรณ์ เพื่อเอื้อประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจและต้องการศึกษาเรียนรู้ หรือผู้ที่ต้องการพัฒนางานหัตถกรรมในเชิงพาณิชย์ศิลป์ต่อไป

คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของสถาบันการศึกษาที่มีการเรียนการสอนทางด้านงานศิลปวัฒนธรรม และรวมถึงงานหัตถกรรมพื้นบ้านล้านนาในประเทศไทย ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างสรรค์งานฝีมือในท้องถิ่น และสนองตอบต่อความต้องการของตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ จึงได้จัดตั้ง ศูนย์บริการออกแบบสินค้า

หัตถกรรม(The Craft Design Service Centre - CDSC) ขึ้นเป็นแห่งแรกและแห่งเดียวในภาคเหนือ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คำแนะนำ ปรึกษา แก่ผู้ผลิตสินค้าหัตถกรรมในท้องถิ่นในด้านการออกแบบสินค้าให้ตรงกับความต้องการของตลาด อีกทั้งเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและยกระดับมาตรฐานของสินค้าหัตถกรรมท้องถิ่นให้ทัดเทียมและสามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้ ซึ่งจะนำไปสู่โอกาสในการสร้างรายได้ของผู้ผลิตสินค้าหัตถกรรมในท้องถิ่นภาคเหนือ ทั้งยังเป็นการนำรายได้เข้าประเทศอีกทางหนึ่งด้วย

ข้อมูลเกี่ยวกับงานหัตถกรรม ผู้สร้างงาน และแหล่งผลิตงานหัตถกรรมพื้นบ้านล้านนา ประเภทต่างๆ จึงนับว่ามีความสำคัญต่อศูนย์บริการออกแบบสินค้าหัตถกรรม (CDSC) เป็นอย่างยิ่ง ในอันที่จะใช้เป็นแนวทางเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ทางด้านการศึกษาสำหรับผู้ศึกษาและผู้สนใจในงานหัตถกรรม ดังนั้นจึงต้องมีการสำรวจ และรวบรวมข้อมูลของงานหัตถกรรมพื้นบ้านล้านนา ในประเทศไทย ทุกประเภทไว้ โดยจัดแยกเป็นหมวดหมู่ มีรายละเอียดปลีกย่อยต่างๆ แล้วนำมาจัดเก็บในฐานข้อมูลหลัก ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ไมโครซอฟท์ แอคเซส (Microsoft Access) และเมื่อต้องการสืบค้นหรือเรียกดูข้อมูลที่จัดเก็บไว้ จะใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์อีกชุดหนึ่ง ที่เขียนขึ้นด้วยโปรแกรมวิซวล เบสิก (Visual Basic) ซึ่งพัฒนาขึ้นเพื่อช่วยให้ขั้นตอนในการสืบค้นเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว มีความปลอดภัยของข้อมูลสูง และง่ายต่อการใช้งาน

ผู้วิจัยในฐานะนักวิชาการช่างศิลป์ของคณะจิตรศิลป์ และมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดทำระบบฐานข้อมูลทางวิชาการในด้านต่างๆ ของภาควิชาศิลปะไทย เห็นว่าการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเกี่ยวกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านล้านนาในประเทศไทย ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์นี้ จะเป็นระบบฐานข้อมูลที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากที่สุด ในอันที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้ การถ่ายทอดความรู้ และการให้บริการข้อมูลเกี่ยวกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านล้านนาในประเทศไทย แก่นักเรียน นักศึกษา ผู้ผลิต ผู้สร้างสรรคงาน รวมทั้งผู้ที่สนใจและเกี่ยวข้องกับงานหัตถกรรมได้เป็นอย่างดี จึงได้ดำเนินการวิจัยเรื่องการพัฒนาฐานข้อมูลเกี่ยวกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านล้านนาในประเทศไทย นี้ขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาระบบฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์เกี่ยวกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านล้านนาในประเทศไทย
2. เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านล้านนา ในประเทศไทย และให้บริการสืบค้นข้อมูลผ่านระบบเครือข่าย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้ระบบฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์เกี่ยวกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านล้านนาในประเทศไทย ที่มีประสิทธิภาพ
2. มีแหล่งเรียนรู้ และสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านล้านนาในประเทศไทย ที่สมบูรณ์

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้พัฒนาโปรแกรมระบบฐานข้อมูลเกี่ยวกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านล้านนาในประเทศไทย โดยใช้โปรแกรมไมโครซอฟท์ แอคเซส (Microsoft Access) ในการเก็บรวบรวม จัดหมวดหมู่ และแยกประเภท ขยะ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านล้านนาในประเทศไทย ทั้งหมดไว้ ซึ่งจากการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับระบบฐานข้อมูลจากแหล่งต่างๆ พบว่า โปรแกรม ไมโครซอฟท์ แอคเซส (Microsoft Access) เป็นโปรแกรมที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากที่สุดสำหรับใช้ในการจัดเก็บข้อมูล ณ ปัจจุบันนี้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทดลองใช้โปรแกรม ไมโครซอฟท์ แอคเซส (Microsoft Access) ในการจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านล้านนาในประเทศไทย ในการวิจัยครั้งนี้

และจากการที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการใช้งาน โปรแกรมไมโครซอฟท์ แอคเซส (Microsoft Access) พบว่า การค้นหาข้อมูลที่ถูกเก็บไว้โดยตรงนั้น มีขั้นตอนที่ซับซ้อนและยุ่งยาก ผู้ที่ต้องการใช้งานต้องมีความรู้และเข้าใจในระบบการใช้งานเป็นอย่างดี อีกทั้งยังเกี่ยวข้องกับระบบความปลอดภัยของข้อมูลหลักที่อาจถูกทำการเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้อีกด้วย ดังนั้นจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยหลายๆ เรื่องที่มีการใช้โปรแกรมไมโครซอฟท์ แอคเซส (Microsoft Access) จัดเก็บข้อมูล ได้ข้อสรุปว่าไม่ควรใช้เพื่อการสืบค้นข้อมูลจากโปรแกรมโดยตรง และควรต้องมี

การใช้หรือสร้าง โปรแกรมคอมพิวเตอร์อีกหนึ่งโปรแกรมขึ้นมา สำหรับการค้นหาข้อมูลจาก โปรแกรมไมโครซอฟท์ แอคเซส (Microsoft Access) โดยเฉพาะ

ดังนั้นเพื่อให้การสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านล้านนาในประเทศไทย เกิดประสิทธิภาพสูงสุด จึงต้องมีการพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ขึ้นอีกส่วนหนึ่ง เพื่อให้ ประโยชน์ในการค้นหาหรือเรียกข้อมูลด้านต่างๆ เกี่ยวกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านล้านนาในประเทศไทย ที่ถูกจัดเก็บไว้แล้วอย่างเป็นระบบใน โปรแกรมไมโครซอฟท์ แอคเซส (Microsoft Access) โดยการออกแบบโปรแกรมดังกล่าวนี้จะอยู่ภายใต้แนวคิดของระบบฐานข้อมูล (DBMS-Database Management System) เขียนขึ้นด้วยโปรแกรมวิซวล เบสิก (Visual Basic) ดังที่ได้ทำการศึกษาจาก เอกสารที่ผ่านมา ซึ่งจะเน้นไปที่การใช้งานง่าย สะดวก รวดเร็ว ทันสมัย และมีระบบรักษาความปลอดภัยของข้อมูลที่ดี ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้งาน ได้เป็นอย่างดี อันจะส่งผลให้การพัฒนาระบบฐานข้อมูลเกี่ยวกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านล้านนาในประเทศไทยบรรลุผลตามวัตถุประสงค์

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็น คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนักศึกษา ในคณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 700 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้มาจากกลุ่มประชากร โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 40 คน จากคณาจารย์ภาควิชาศิลปะไทยจำนวน 10 คน คณาจารย์ภาควิชาภาพพิมพ์ จิตรกรรม ประติมากรรม จำนวน 5 คน เจ้าหน้าที่สายปฏิบัติการและสายวิชาการคณะวิจิตรศิลป์ จำนวน 10 คน และนักศึกษาสาขาวิชาศิลปะไทยและสาขาวิชาการออกแบบอีก 15 คน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวนี้ เป็นผู้ที่มีความสนใจและ/หรือที่มีความเกี่ยวข้องกับงานหัตถกรรม เช่น เป็นอาจารย์ผู้สอนในกระบวนวิชา เครื่องจักสานไทย เครื่องเงิน และเครื่องประดับไทย นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในกระบวนวิชาดังกล่าว และนักวิชาการช่างศิลป์ประจำภาควิชาศิลปะไทย จึงถือได้ว่าเป็นตัวแทนที่ดีและเหมาะสมของประชากรทั้งหมดที่ได้ทำการทดสอบประสิทธิภาพของโปรแกรมระบบฐานข้อมูลนี้

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตทางด้านเนื้อหานี้ ผู้วิจัยได้แบ่งตามประเภทของงานหัตถกรรม ซึ่งเมื่อทำการจัดแยกข้อมูลเพื่อบันทึกจัดเก็บลงใน โปรแกรมการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเกี่ยวกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านล้านนาในประเทศไทยแล้ว จึงได้แยกเป็น 7 ประเภทด้วยกัน ดังนี้

2.1 ประเภทสิ่งทอ

เป็นงานหัตถกรรมประเภทแรกที่ได้ทำการจัดเก็บรวบรวมไว้ในระบบฐานข้อมูล ผลงานสิ่งทอส่วนใหญ่มีทั้งผ้าจากเส้นใยธรรมชาติ เช่น ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ขนสัตว์ และผ้าจากใยสังเคราะห์ เช่น ไหมประดิษฐ์ ผ้าโทเร ฯลฯ โดยจะแบ่งได้เป็น 17 ชนิด ได้แก่ ผ้าไหม ผ้าดิบ ผ้าพันคอ ผ้าห่มคลุม ผ้าขาวม้า ผ้าซิ่น เสื้อผ้าม่อฮ่อม ผ้าปัก กุญแจ ผ้าบาติก ผ้าขนสัตว์ ผ้าสลิ (ตีนอน) ผ้าหลบ ผ้าห่อคัมภีร์ ผ้ามัดหมี่ ตุ๊กผ้า ผ้าทอชนเผ่า และผ้าฝ้ายทอมือ

2.2 ประเภทเครื่องเงิน

งานหัตถกรรมอีกประเภทหนึ่งในระบบฐานข้อมูล เป็นงานหัตถกรรมประเภทเครื่องเงินที่สร้างขึ้นในท้องถิ่นภาคเหนือของไทย ซึ่งอาจมีทั้งลวดลายที่ได้รับอิทธิพลจากท้องถิ่นอื่นๆ ทั้งในและนอกประเทศด้วย โดยแยกได้เป็น 2 ชนิดคือ

2.2.1 เครื่องเงินแบบโบราณ เป็นกลุ่มเครื่องเงินที่มีการผลิต รูปแบบ ลักษณะ และประดับ ตกแต่ง สีสัน ลวดลาย ให้ดูเสมือนของโบราณตามแบบอย่างของเครื่องเงินล้านนาในอดีต ซึ่งในเครื่องเงินชนิดนี้ยังสามารถแยกเป็นผลงานตามแหล่งผลิตได้อีกด้วย

2.2.2 เครื่องเงินประยุกต์ เป็นกลุ่มเครื่องเงินที่รับอิทธิพลจากท้องถิ่นอื่น ซึ่งส่งผลต่อรูปแบบ ลักษณะ การประดับ ตกแต่ง อาจมีบางส่วนที่เหมือนหรือแตกต่างไปจากเครื่องเงินล้านนาแบบดั้งเดิมไม่มากนัก โดยเฉพาะด้านรูปแบบในผลงานบางกลุ่มที่ถูกออกแบบขึ้นมาเพื่อรองรับกับประโยชน์ใช้สอยค่านิยมวิถีชีวิตของคนในปัจจุบันมากกว่าจะใช้งานตามอย่างในสมัยอดีต และเครื่องเงินชนิดนี้ก็ยังสามารถแยกได้เป็นผลงานตามแหล่งผลิตได้อีกเช่นกัน

2.3 ประเภทงานไม้

งานหัตถกรรมประเภทงานไม้นี้ ก็เป็นอีกประเภทหนึ่งในระบบฐานข้อมูลที่สามารถจำแนกออกได้เป็นหลายชนิด ตามรูปแบบลักษณะและการนำไปใช้ รวม 8 ชนิด ดังนี้คือ

2.3.1 งานไม้เลียนแบบของเก่า เป็นงานไม้ที่สร้างขึ้นใหม่โดยใช้เทคนิค วิธีการที่ทำให้ดูเสมือนของเก่า และมีทั้งทำขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอย หรือเพื่อการประดับตกแต่งอาคารบ้านเรือน

2.3.2 งานไม้แกะสลักลอยตัว มีทั้งขนาดเล็กขนาดใหญ่และแบบย่อส่วนจากของจริง เช่น สัตว์ใหญ่ ใช้ประโยชน์ในการตกแต่งอาคารบ้านเรือนหรือสวนหย่อม

2.3.3 งานไม้ประดับอาคารเป็นงานไม้ที่ใช้เป็นส่วนประกอบของอาคารบ้านเรือน หรือใช้ประโยชน์ร่วมกับอาคารบ้านเรือน อย่างแท้จริง

2.3.4 งานไม้แกะสลักนูนต่ำนูนสูง งานไม้ชนิดนี้มักใช้เป็นส่วนประกอบในอาคาร บ้านเรือน เช่น ประตู หน้าต่าง หรือตกแต่งโต๊ะ เก้าอี้ ตู้ เตียง ฯลฯ ส่วนการแกะสลักรูปภาพหรือฉลุลวดลายนั้น ก็เพื่อความสวยงามหรือตามความเชื่อของท้องถิ่นนั้นๆ

2.3.5 งานไม้ศิลปกรรม เป็นงานไม้ที่สร้างขึ้นเพื่อจัดแสดง ประกวด หรือร่วมแสดงในการจัดนิทรรศการต่างๆ เช่น การแสดงศิลปกรรม “ตำมฮีด ดวยฮอย สล่าเมือง” ที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี หรืองานไม้ที่เป็นงานสร้างสรรค์ มีเรื่องราวของแนวความคิด และความเชื่อเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

2.3.6 งานไม้ประดับกระจกโลหะ เป็นงานไม้ที่มีวัสดุอื่นๆ เข้ามาออกแบบร่วมด้วย เช่น กระจกสีต่างๆ หรือโลหะชนิดต่างๆ เช่น เส้นทองเหลือง ทองแดง เหล็ก ซึ่งอาจเป็นการรับอิทธิพลจากชนกลุ่มอื่นหรือจากประเทศเพื่อนบ้าน ที่ไม่ใช่ชาวล้านนาคั้งเดิม แล้วนำมาประยุกต์เป็นของท้องถิ่น

2.3.7 งานไม้เครื่องใช้ตกแต่ง เป็นงานไม้ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือเครื่องใช้หรือเป็นส่วนประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งของเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวประจำวัน โดยคำนึงถึงด้านประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก แต่ก็มีการตกแต่งเพื่อความสวยงามนำใช้ ด้วยการแกะสลักหรือฉลุลวดลายเล็กน้อย

2.3.8 งานไม้ของฝากของที่ระลึก เป็นงานไม้ หรือของที่ใช้ไม้เป็นหลักซึ่งทำขึ้นใหม่ เพื่อการค้า โดยจำหน่ายเป็นของฝาก ของที่ระลึก ณ แหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นต่างๆ ที่มีนักท่องเที่ยวให้ความนิยม ส่วนไม้ที่ระลึกมีขนาดค่อนข้างเล็ก น้ำหนักเบา ง่ายต่อการเคลื่อนย้ายพกพา และขนส่ง

2.4 ประเภทเครื่องจักสาน

งานหัตถกรรมประเภทเครื่องจักสานนี้ จัดเป็นอีกประเภทหนึ่งในระบบฐานข้อมูลและเป็นหัตถกรรมที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวล้านนาคั้งแต่อดีต ซึ่งเกิดจากความต้องการด้านประโยชน์ใช้สอยเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันอย่างแท้จริง ส่วนการตกแต่งเพื่อความสวยงามเป็นสิ่งที่ตามมาในภายหลัง งานหัตถกรรมประเภทเครื่องจักสานแบ่งได้เป็น 5 ชนิดด้วยกัน ตามวัสดุที่ใช้ ซึ่งได้แก่

2.4.1 หวาย เป็นวัสดุที่สามารถนำมาทำเป็นเครื่องจักสานจำพวกตะกร้า กระเป๋า หีบ ได้เป็นอย่างดี เพราะหวายมีความเหนียว และทนทาน รับน้ำหนักและแรงกระแทกได้

สูง ส่วนใหญ่แล้วผู้ผลิตนิยมนำหวายมาประกอบเป็นเครื่องเรือน เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ม้านั่ง ตู้ เตียง และยังมีนิยมนำมาทำของใช้ขนาดเล็ก เช่น กล่องใส่เครื่องประดับ หูจับเครื่องเรือน ฯลฯ ได้อีกด้วย

2.4.2 ผักตบชวา เป็นพืชที่เคยเป็นวัชพืชของแม่น้ำ ลำคลอง มาก่อน แต่เมื่อมีผู้คิดนำก้านของผักตบชวามาทำเป็นเครื่องจักสาน จึงเกิดเป็นวัสดุที่ได้รับความนิยมขึ้นในบางท้องถิ่นของภาคเหนือตอนบน อีกทั้งยังหาได้ง่าย นำมาขัดสีได้สวยงาม และยังสามารถนำไปทำเครื่องใช้ ของตกแต่งบ้านได้อีกหลากหลายรูปแบบด้วย

2.4.3 ไม้ไผ่ เป็นวัสดุที่อยู่คู่กับคนไทยทั่วทุกภาคมาตั้งแต่อดีต โดยเฉพาะชาวล้านนา นิยมนำไม้ไผ่มาทำเป็นเครื่องจักสานอย่างแพร่หลาย ได้แก่ เครื่องมือทางการเกษตร เช่น สุ่ม ไซ ตะร้อ และเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น ตะกร้า กระบุง กระจาด ชะลอม พัดมือ และของเล่นต่างๆ เช่น กบ ปลาตะเพียน ฯลฯ หรือของที่ใช้ประกอบพิธีกรรมในท้องถิ่น

2.4.4 เชือกปอ เชือกที่ได้จากต้นปอ ก็เป็นอีกวัสดุหนึ่งที่นิยมนำมาทำเครื่องจักสาน ทั้งยังมีการคิดค้นลวดลายในการสานเชือกให้มีความสวยงาม คงทน ระบายน้ำได้ดี แตกต่างกันไปอีกหลากหลายด้วย

2.4.5 วัสดุอื่นๆ ทั้งวัสดุที่ได้จากธรรมชาติ เช่น กล้วย กล้วยไม้ หรือวัสดุที่มาจากกระบวนการผลิตขึ้นใหม่ เช่น เชือกฟาง เส้นพลาสติก ฯลฯ เป็นวัสดุที่นำมาประยุกต์ใช้ทำเป็นเครื่องจักสานในระยะหลังๆ ซึ่งวัสดุบางอย่างก็มีอยู่มากในท้องถิ่นบางแห่ง จึงได้มีการนำมาใช้ประโยชน์โดยการทำเป็นเครื่องจักสานรูปแบบต่างๆ เช่น เถียว เปลยวน ตะกร้า ฯลฯ

2.5 ประเภทเครื่องปั้นดินเผา

การทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นงานหัตถกรรมอีกประเภทหนึ่งในระบบฐานข้อมูลคุณภาพงานขึ้นอยู่กับลักษณะ รูปแบบ กิ่งมือ และอุณหภูมิการเผา ส่วนใหญ่ที่ทำในชนบทมักจะเป็นประเภทเครื่องปั้นดินเผาแบบไม่เคลือบ เพราะเทคนิคไม่ซับซ้อนไม่ต้องอาศัยความร้อนสูงมาก ต้นทุนต่ำ การทำเครื่องปั้นนั้น ั้งเดิมจะทำได้ใช้ในครัวเรือน และแลกเปลี่ยนกับสินค้าต่างถิ่น หัตถกรรมประเภทเครื่องปั้นดินเผา นี้ ก็ได้ทำการจำแนกเป็น 2 ชนิด ตามลักษณะกว้างๆ คือ

2.5.1 เครื่องปั้นดินเผาแบบไม่เคลือบ เป็นวิธีการที่ค่อนข้างง่าย ไม่ซับซ้อน ลงทุนต่ำ เทคโนโลยีการผลิตที่พบมีวิธีการผลิต 2 วิธี คือ วิธีการปั้นดี และการใช้แป้นหมุน

2.5.2 เครื่องปั้นดินเผาแบบเคลือบ กรรมวิธีนี้ต้องการความร้อนสูง ดินคุณภาพดี เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิตมีราคาค่อนข้างแพง เทคนิคเผาเคลือบนี้ จะมีทั้งการเลียนแบบของเก่า คือ ทำแจกัน จาน ถ้วย เหยียนลาย เคลือบสีเขียว น้ำเงิน หรือการออกแบบใหม่ เช่น ทำรูปสัตว์ต่างๆ ขนาดเล็ก

2.6 ประเภทงานเขียนสี

หัตถกรรมประเภทงานเขียนสีนี้ จะเน้นเป็นลักษณะของงานสร้างสรรค์ หรืองานศิลปกรรม โดยอาจทำขึ้นเพื่อประโยชน์ร่วมด้วย หรือเพื่อการจัดแสดง โดยสามารถจำแนกได้เป็น 2 ชนิด คือ

2.6.1 เขียนสี-จิตรกรรม งานจิตรกรรม หมายถึง งานที่แสดงออกมาบนพื้นระนาบ เช่น กระดาษ ผ้าใบ ฯลฯ โดยการขีดเขียน ป้าย ระบายหรือวิธีอื่น ๆ ด้วยเส้นและสี โดยใช้วัสดุต่าง ๆ เช่น ดินสอ ปากกา พู่กัน เกรียง นิ้วมือ หรือวัสดุอื่น ๆ ในที่นี้หมายถึงจิตรกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นบนผืนผ้าใบ กระดาษ หรือผ้าฝ้าย ให้เป็นรูปภาพ ลวดลาย หรือเส้นสาย โดยอาจมาจากแนวความคิดหรือความเชื่อของผู้สร้างสรรค์ผลงาน

2.6.2 เขียนสีบนวัสดุ เป็นการเขียนภาพ ลวดลาย หรือแต่งแต้มสีลงบนพื้นผิววัสดุ หรือเครื่องมือ เครื่องใช้ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสวยงามน่าใช้สอย หรือเพื่อตกแต่งให้เกิดมูลค่าเพิ่มหากเป็นงานหัตถกรรมเพื่อการค้า หรือเพื่อการจัดแสดงในงานแสดงศิลปกรรมต่างๆ

2.7 ประเภทอื่นๆ เช่น เครื่องเงิน งานเหล็ก งานกระดาษ

เป็นประเภทสุดท้ายของงานหัตถกรรมในระบบฐานข้อมูลนี้ ซึ่งได้รวบรวมเอาหัตถกรรมที่พบในท้องถิ่นต่างๆ หลากหลายชนิดมาไว้ในหัวข้อนี้ เนื่องจากว่าแหล่งผลิตและผลงานที่พบมีไม่มากพอที่จะนำไปจัดเป็นประเภทได้ และจึง ใจจำแนกออกเป็น 12 ชนิด ดังนี้ คือ หิน หยก รม เรซิน ปูนพลาสติก เครื่องดนตรี งานเหล็ก อัญมณี เครื่องดนตรีโลหะ เครื่องประดับ เครื่องเงิน กระจกหิน และงานกระดาษ

3. ขอบเขตด้านสถานที่

สถานที่ที่ใช้ในการทำวิจัยครั้งนี้ คือ

3.1 การศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผู้ผลิตงานหัตถกรรมพื้นบ้านใน 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา และแม่ฮ่องสอน

3.2 การทดสอบเครื่องมือกับกลุ่มตัวอย่าง ณ คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

4. ขอบเขตด้านเวลา

เวลาที่ใช้ในการทำวิจัยครั้งนี้คือ ปีการศึกษา 2549 ถึงปีการศึกษา 2550 คือระหว่างเดือนมิถุนายน 2549 ถึงเดือนพฤษภาคม 2551

นิยามศัพท์เฉพาะ

การพัฒนาระบบฐานข้อมูล หมายถึง การออกแบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ขึ้นเพื่อใช้ในการสืบค้นข้อมูล โดยข้อมูลนั้นได้นำหรือรวบรวมมาจากแหล่งที่ได้ทำการจัดเก็บไว้แล้วอย่างเป็นระบบ

หัตถกรรม หมายถึง สิ่งของที่ผลิตขึ้นด้วยมือ โดยใช้เครื่องมือง่ายๆ ใช้แรงงานเป็นปัจจัยหลัก ประกอบกับฝีมือและความชำนาญของช่าง

พื้นบ้านล้านนา หมายถึง พื้นที่ในบริเวณ 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน ของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง จังหวัดเชียงราย จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน จังหวัดพะเยา และจังหวัดแม่ฮ่องสอน

แหล่งสืบค้นข้อมูลผ่านระบบเครือข่าย หมายถึง การจัดเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ในโปรแกรมคอมพิวเตอร์โปรแกรมแรก หากต้องการสืบค้นข้อมูลจะต้องใช้อีกโปรแกรมหนึ่งซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยงไปสู่โปรแกรมแรก แล้วนำข้อมูลที่จัดเก็บไว้นั้นออกมาแสดง โปรแกรมทั้งหมดนี้ จะถูกจัดเก็บไว้ในระบบเครือข่ายภายในของคณะวิศวกรรมศาสตร์

แหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านล้านนา หมายถึง การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านล้านนาในประเทศไทย ไว้ในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพื่อการสืบค้นและเรียนรู้ด้วยตัวเอง